

Marcin Stanisław Wilga

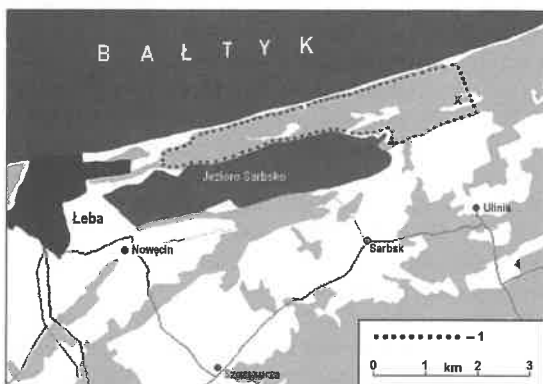
STANOWISKO MAŚLAKA BŁOTNEGO *SUILLUS FLAVIDUS* (Fr.: Fr.) J. S. Presl.
W REZERWACIE PRZYRODY „MIERZEJA SARBSKA” KOŁO ŁEBY

A site of a bolete *Suillus flavidus* (Fr.: Fr.) J. S. Presl. In nature reserve
„Mierzeja Sarbska” near Leba Town

Wstęp

„Mierzeja Sarbska”, mająca od 1976 roku status rezerwatu częściowego, obejmuje powierzchnię 546,63 ha. Chroni wąski pas nadmorskich wydym – od północy graniczy z plażą, natomiast od południa z jeziorem Sarbsko (ryc. 1) – ATPOŁ CA34 i fragment CA43. Większą jej część pokrywają zbiorowiska leśne, należące głównie do różnych postaci zespołu boru bażynowego (*Empetro nigri-Pinetum*), występują także dobrze zachowane żyzne i kwaśne olsy oraz brzeziny i bory bagienne. Walor terenu podnoszą zarośla z woskownicą europejską *Myrica gale*. Ogółem stwierdzono tu 335 gatunków roślin naczyniowych, w tym 22 z nich podlega ochronie prawnej (por. Markowski i Fałtynowicz 2000).

W zagłębieniach międzywydmowych wykształciły się mokre wrzosowiska z wrzoścem bagiennym *Erica tetralix*, mające w Polsce zanikające, nieliczne stanowiska. Miejsca te są siedliskiem rzadkich, zagrożonych wyginięciem gatunków roślin oraz nielicznych grzybów wielkoowocnikowych (macromycetes), z których na szczególną uwagę zasługuje maślak błotny *Suillus flavidus* (Fr.: Fr.) J. S. Presl.

Ryc. 1. Położenie rezerwatu „Mierzeja Sarbska”; 1 - granice rezerwatu, X - położenie stanowiska.

Fig. 1. Location of „Mierzeja Sarbska” Nature Reserve; 1 - reserve boundaries, X - site location.

Ryc. 2. Krajobraz rezerwatu przyrody „Mierzeja Sarbska” - zbcze wydmy, fot. M.S. Wilga.

Fig. 2. Landscape of „Mierzeja Sarbska” Nature Reserve - dune slope, photo by: M. S. Wilga.

Opis gatunku

Maślak błotny jest przedstawicielem gromady grzybów podstawkowych (Basidiomycota), klasy podstawczaków (Basidiomycetes), rzędu borowikowców (Boletales) i rodziny maślakowatych (Suillaceae). Po raz pierwszy został opisany przez E. Friesa w 1815 r. jako *Boletus flavidus*. W literaturze był wymieniany m.in. jako: *Boletus pulchellus* Fr. (1874), *Ixomus flavidus* (Fr.) Quél. (1888), *Boletopsis flavidus* (Fr.) Henn. (1900), *Boletopsis pulchella* (Fr.) Henn. (1900), *Suillus graveillei* var. *pulchellus* (Fr.) Rea (1922) oraz *Boletus elegans* var. *pulchellus* (Fr.) Rea (1922) (por. Kirk 2004). Dotychczas w polskiej literaturze mikologicznej znany był pod nazwą maślak żółtawy; Wojewoda (2003) zaproponował nowy termin – maślak błotny.

Omawiany gatunek występuje w strefie klimatu umiarkowanego – w Europie i Ameryce Północnej. Stanowiska podawane są m.in. ze Skandynawii (Pedersen 1999, Sarakontu 2005), Wielkiej Brytanii (Newton 2004), Niemiec (Anonim 2002), Szwajcarii (Braitenbach i Kränzlin 1991), Rumunii (Tanase 2000), Czech (Hagara et al. 1999), Słowacji (Lizon 2001, Škubla 2003) i Rosji – wschodnia i zachodnia europejska część Syberii (Anonim 2004). Na obszarze Stanów Zjednoczonych odnotowano go m.in. w stanie Illinois (Leacock 2004).

W Polsce stwierdzono go na ponad dwudziestu stanowiskach na przestrzeni przeszło 100 lat (Wojewoda 2003), m.in. koło Międzyrzecza Podlaskiego (Eichler 1901), na Mierzei Wiślanej (Skirgiełło 1960), w Słowińskim Parku Narodowym (Bujakiewicz i Lisiewska 1983), Górach Świętokrzyskich (Łuszczynski 2001), na Lubelszczyźnie (Flisińska 2004) oraz w województwie śląskim (Henel 2005).

Maślak błotny należy do symbiotroficznych ryzobiontów i tworzy mikoryzę ektotroficzną przede wszystkim z sosną pospolitą *Pinus sylvestris* oraz kosówką *P. mugo* (por. Stenstrom 1991). W Polsce znajdowany był również pod brzożami i świerkami. Występuje latem i jesienią w miejscach wilgotnych: bagnistych i torfiastych, zwłaszcza w górach (Skirgiełło 1960, Gumińska i Wojewoda 1983). Tanase (2000) podaje stanowiska tego gatunku ze wschodniej części rumuńskich Karpat, gdzie stwierdzono go w mszarze z wełnianką pochwowatą (*Eriophoro vaginati-Pinetum sylvestris*).

Gatunek tworzy owocniki składające się z kapelusza oraz trzonu. Kapelusz, do 8 cm średnicy, jest półkulisty, z wiekiem spłaszczony z wyraźnym garbkiem pośrodku. Ma kolor szarozółty, żółtocytrynowy, czasem z odcieniem cielistym. Skórka jest lepka, pokryta drobnymi włókienkami. Trzon jest równogruby, wysmukły, do 8 cm wysokości i 0,9 cm grubości, opatrzone pierścieniem; powyżej pierścienia jest bładny, szarozółtawy, niekiedy lepki, usiany drobnymi ziarenkami nieco

Ryc. 3. Owocniki maślaka błotnego *Suillus flavidus* (Fr.: Fr.) J. S. Presl. w rezerwacie przyrody „Mierzeja Sarbska”, fot. M.S. Wilga.

Fig. 3. Fruit bodies of the bolete *Suillus flavidus* (Fr.: Fr.) J. S. Presl. „Mierzeja Sarbska” Nature Reserve, photo by: M. S. Wilga.

ciemniejszej barwy; poniżej zaś prawie gładki, żółtawy, pokryty rdzawymi plamkami. Błoniasta osłona jest lepka, biaława z odcieniem winnym, potem brązowordzawa, zachowująca się w postaci wyraźnego pierścienia. Żółty bądź szarozółty miąższ z wiekiem ciemnieje, pod naskórkim jest cielisto nabiegły; zapach ma słaby, smak nieco kwaskowy. Hymenofor jest rurkowy, rurki mają kolor szarozółty lub żółtobrązowy z odcieniem oliwkowym, zbiegają na trzon. Pory – zabarwione podobnie jak rurki, są duże, kanciaste, często wydłużone. Wysyp jest cynamonowy, zarodniki są elipsoidalne, prawie wrzecionowate, gładkie, jasnordzawobrzęzowe, o wymiarach: 8-11 x 3-4 μm , podstawki maczugowate – 15-25 x 4-6 μm , a skupione w pęczkach cystydy – 25-50 x 4-9 μm , (Skirgiełło 1960, Dermek i Pilát 1990).

Takson został wpisany na listę grzybów pod ścisłą ochroną (Rozporządzenie MŚ 2004) i umieszczony na polskiej czerwonej liście macromycetes w kategorii „rzadki” (R – rare) (Wojewoda i Ławrynowicz 1992). Wojewoda (2003) zaproponował przeniesienie go do kategorii „wymierające” – E. Rozmieszczenie tego gatunku w Polsce podaje Skirgiełło (1972), w ramach opracowywania gatunków wytypowanych do kartowania na terenie całej Europy.

Stanowisko maślaka błotnego w rezerwacie „Mierzeja Sarbska”

Owocniki *Suillus flavidus* zostały zauważone 24 sierpnia 2005 r., w kilku miejscach, położonych tuż przy wschodniej granicy rezerwatu (ATPOL CA34), w zagłębieniach pomiędzy wałami wydm (ryc. 1, ryc. 2) – Nadl. Wejherowo, leśn. Choczewo, obr. Choczewo, oddz. 14A. Na dnice tych zagłębień, porośniętych przez karłowatą sosnę zwyczajną *Pinus sylvestris*, na podłożu szarego, mokrego piasku wytworzyła się cienka torfiasta warstwa mineralna, pokryta obficie przez torfowce *Sphagnum* sp., tworzące niewielkie płyty bądź kępy. Towarzystwo im inne interesujące taksony, z których odnotowano m.in. wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*, wrzosiec bagienny *Erica tetralix* (także odmianę o białych kwiatach), bażynę czarną *Empetrum nigrum*, żurawinę błotną *Vaccinium oxycoccus*, borówki – bagienną *Vaccinium uliginosum* i brusznicę *V. vitis-idaea*, bagno zwyczajne *Ledum palustre*, rosiczkę pośrednią *Drosera intermedia*, wierzbę uszatą *Salix aurita*.

Pomimo długotrwałej suszy, zaobserwowano także kilka innych gatunków macromycetes, np. maślaki – pstrego *Suillus variegatus* i sitarza *S. bovinus*, gołąbki – winnoczerwonego *Russula vinosa*, płowiejącego *R. decolorans* oraz błotnego *R. paludosa*. Na zboczach wydm stwierdzono borowika szlachetnego *Boletus edulis*, podgrzybka brunatnego *Xerocomus badius*, maślaka zwyczajnego *S. luteus*, muchomory – cytrynowego *Amanita citrina* i czerwonego *A. muscaria*, płachetkę zwyczajną *Rozites caperatus*, pieprznika jadalnego *Cantharellus cibarius* oraz zasłonaka *Cortinarius* sp. Grzyby lichenizowane były reprezentowane m.in. przez pospolitą pustułkę pęczekowatą *Hypogymnia psysodes*, tarczownicę bruzdkowaną *Parmelia sulcata*, mąklaka otrębiastego *Pseudevernia furfuracea*, brodaczkę kępkową *Usnea hirta* oraz chrobotka cienkiego *Cladonia* cfr. *macilenta*, który obficie rósł na wydmie w towarzystwie m.in. wrzosu zwyczajnego, szcztolichy sonej *Corynephorus canescens* i bliźniczki psiej trawki *Nardus stricta* (por. Miądlikowska 1993).

Owocniki maślaka błotnego rosły pod karłowatymi sosnami zwyczajnymi, pojedynczo lub w skupieniach liczących po kilka okazów. Były mocno zagłębione w warstwie mszystej, zbudowanej głównie z torfowców *Sphagnum* sp. Większość z nich znajdowała się w dojrzałym stadium rozwoju. Ich szarozółte kapelusze miały ok. 6-8 cm średnicy (ryc. 3).

Zakończenie

Obszar omawianego rezerwatu, gdzie stwierdzono obecność maślaka błotnego, cechuje znaczna różnorodność biologiczna, a rozmieszczenie przestrzenne siedlisk nadaje pasmowo-mozaikowy charakter sąsiadujących ze sobą zespołów i zbiorowisk roślinnych, często o odmiennych preferencjach dotyczących wilgotności podłoża. Występują tu na torfiastym podłożu mineralnym mokre wrzosowiska z udziałem *E. tetralix* – wymagające, przynajmniej okresowo, dużej ilości wody (gromadzi się ona w dnach zagłębień międzywydmowych), tuż obok ubogich, leśnych i nieleśnych fitocenoz nawydmowych. Wybudowana sieć rowów odwadniających zainicjowała przekształcenie się części siedlisk i zbiorowisk. Zmiany te miały niewątpliwie negatywny wpływ na różnorodność i obfitość tych gatunków macromycetes, które z natury przywiązane są do siedlisk wilgotnych, w tym także na liczebność stanowisk oraz obfitość *Suillus flavidus*. Poza gatunkami zaliczanymi do porostów (por. Miądlikowska 1993), pozostała współczesna mikrobiota rezerwatu florystyczno-leśnego „Mierzeja Sarbska” prawdopodobnie nie została dotąd szczegółowo zbadana (brak aktualnych publikacji). Należy przypuszczać, że w dużej mierze jest ona analogiczna do mikrobioty, którą badały Bujakiewicz i Lisiewska (1983) w położonym nieopodal Słowińskim Parku Narodowym, gdzie stwierdzono m.in. stanowiska *S. flavidus*. Występowanie w rezerwacie maślaka błotnego, gatunku rzadkiego w skali kraju, znanego przede wszystkim z rejonów górskich, znajdujące się również na liście chronionych organizmów, podnosi dodatkowo rangę przyrodniczą tego unikatowego obszaru.

Podziękowanie

Pani mgr Annie Kujawie pragnę serdecznie podziękować za uwagi merytoryczne oraz informację o stanowiskach omawianego w artykule gatunku grzyba.

Dziękuję również dr. Ryszardowi Markowskiemu za udostępnienie mapy rezerwatu oraz konsultację fitosocjologiczną.

LITERATURA

- ANONIM 2002. Bundesamt für Kartographie und Geodäsie, Frankfurt a. M. In: <http://www.sy-nopwin.de/nds/fsqlgatartliste.php4?cmtb=3913>.
- ANONIM. 2004. Masljonok żółtawy (*Suillus flavidus*). In: floranimal.ru/pages/flora/m/4986.html.
- BREITENBACH J., KRÄNZLIN F. 1991. Fungi of Switzerland Vol. 3. Boletes & Agarics 1st part. Fred Kränzlin Edition Micologia, Lucerne.
- BUJAKIEWICZ A., LISIEWSKA A. 1983. Mikoflora zbiorowisk roślinnych Słowińskiego Parku Narodowego. The Mycoflora of plant communities in the Słowiński National Park. Bad. Fizjogr. nad Polską Zach. 24, B: 49-77.
- DERMEK A., PILÁT A. 1990. Poznajemy grzyby. Ossolineum, Wyd. Wrocław.
- EICHLER B. 1901. Boletus flavidus Fr. (grzyb żółtawy). Wszechświat 20 (40): 638-639.
- FLISIŃSKA Z. 2004. Grzyby Lubelszczyzny. Wielkoowocnikowe podstawczaki (Basidiomycetes). Tom II. Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin.

- GUMIŃSKA B., WOJEWODA W. 1983. Grzyby i ich oznaczanie. PWRiL, Warszawa.
- HAGARA L., ANTONIN V., BAIER, J. 1999. Houby. Aventinum.
- HENEL A. 2005. Przyroda województwa śląskiego. Chronione grzyby. In: http://www.przyroda.katowice.pl/pl_czerwona_lista_grzybow_wlko.html.
- KIRK P. 2004. Species Fungorum. Species Synonymy. In: <http://www.indexfungorum.org/Names/SynSpecies.asp?RecordID=291273>.
- LEACOCK P. 2004. Fungi of Cook County, Illinois Working list compiled by Department of Botany. The Field Museum. In: <http://lactarius.com/fungi/Cook2004-09a.htm>.
- LIZON P. 2001. Red list of Slovak Fungi. In: <http://www.wsl.ch/eccf/Slovakia.pdf>.
- ŁUSZCZYŃSKI J. 2001. Grzyby Macromycetes rezerwatu torfowiskowego Białe Ługi. In: S. Żurek (ed.) Rezerwat torfowiskowy „Białe Ługi”. Wyd. Homini, Bydgoszcz: 185-204.
- MARKOWSKI R., FAŁTYNOWICZ W. 2000. Flora roślin naczyniowych rezerwatu „Mierzeja Sarbska” In: Markowski R., Szlachetko D. L., Fałtynowicz W., Rutkowski P. (Eds.). Współczesny stan flory roślin naczyniowych i grzybów w regionie gdańskim. Acta Bot. Cassub. 1: 31-41.
- MIĄDLIKOWSKA J. 1993. Porosty rezerwatu „Mierzeja Sarbska”. Zesz. Nauk. BGiO, Biol. 9, Gdańsk.
- NEWTON A. 2004. Trees for Life – Fungi occurring in the Pinewoods in Glen Affric. In: <http://www.treesforlife.org.uk/forest/biodiversity/fungi.html>.
- PEDERSEN B. 1999. Søhøjlandets svampe. In: http://home6.inet.tele.dk/pedjuhl/html/liste_over_svampe.html.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ŚRODOWISKA z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Dz.U. 04.168.1765 z dnia 28 lipca 2004 r., Warszawa.
- SARAKONTU L. 2005. Suomen tattilajit. In: <http://www.kolumbus.fi/sarakontu/tatit.html>.
- SKIRGIEŁŁO A. 1960. Grzyby (Fungi). Podstawczaki (Basidiomycetes). Borowikowe (Boletales). In: Z. Czubiński, J. Kochman, H. Krzemienievska, J. Motyka, A. Skirgiełło, K. Starmach, I. Rejment-Grochowska, B. Szafran. Flora Polska. Rośliny zarodnikowe Polski i Ziemi Ościennych. PWN, Warszawa.
- SKIRGIEŁŁO A. 1972. Materiały do poznania rozmieszczenia geograficznego grzybów wyższych w Europie. 4. Acta. Mycol. 8 (2): 191-218.
- STENSTROM E. 1991. The effects of flooding on the formation of ectomycorrhizae in *Pinus sylvestris* seedlings. Plant and Soil. 131: 2, 247-250.
- ŠKUBLA P. 2003. Mycoflora Slovaca. Mycelium.
- TANASE C. 2000. Macromycetes Found in oligotrophe Swamps Located in Domelorr Depression (Eastern Carpathians). Studi si Cercetari Bacou, 5: 13-17.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 1992. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce. In: Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. (Eds.). Lista roślin zagrożonych w Polsce. Wyd. 2. Instytut Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.
- WOJEWODA 2003. Checklist of polish lager Basidiomycetes. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych Polski. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Science, Kraków.

Summary

In the area of wet moorlands in the nature reserve "Mierzeja Sarbska" an abundant occurrence of fruit bodies of a rare bolete *Suillus flavidus* was recorded. The species is known in a few national localities, including: Izerskie Mts, Lubelskie and Kieleckie Provinces, vicinity of Żary and Poznań, Wiśłana Sandbar, Słowiński National Park and Śląskie Province.

Sławomir Zieliński, Mateusz Zieliński, Leszek Zieliński

STWIERDZENIE *METOECUS PARADOXUS* (LINNAEUS, 1761) (*COLEOPTERA: RHIPIPORIDAE*) W GDAŃSKU

A recording of *Metoecus paradoxus* (LINNAEUS, 1761) (*Coleoptera: Rhipiporidae*) in Gdańsk

Wachlarzykowate *Rhipiporidae* to rodzina chrząszczy reprezentowana przez około 250 odkrytych na świecie gatunków. Przeważająca część z nich należy do wielkich rzadkości, o których bardzo mało wiadomo (Winkler 1977). Z występujących w Palearektyce około 40, tylko 3 podano z Polski (Borowiec i Tarnawski 1983). Pod względem biologii i ekologii jest to wyjątkowo „nietypową” rodzina chrząszczy, gdyż występuje tu niezwykle u nich rzadkie zjawisko pasożytnictwa wewnętrznego z hipermetamorfozą, co upodabnia *Rhipiporidae* do chrząszczy z rodziny majkowatych *Meloidae*, a także do innego rzędu owadów – wachlarzoskrzydłych *Strepsiptera*. Wszystkie gatunki występujące w naszym kraju są rzadkie; nieco częściej spotykany jest *Metoecus paradoxus* (L.), pasożyt wewnętrzny os z rodzaju *Vespa* L., zwłaszcza *V. vulgaris* L. i *V. germanica* F. (Borowiec i Tarnawski 1983).

W dniu 2.10.2005 roku w godzinach okołopołudniowych, przy dość słonecznej pogodzie, na chodniku z płyt betonowych ulicy Jaśkowa Dolina w Gdańsku-Wrzeszczu (UTM-CF42), przecinającej śródmiejski Jaśkowy Las, znaleźliśmy jednego żywego samca *M. paradoxus*. Uwzględniając najczęściej stosowaną metodę poszukiwań tego gatunku, tj. przeglądanie gniazd os budujących gniazda w glebie – jest to dość nietypowa okoliczność zbioru. Z dostępnych nam informacji wynika, że jest to pierwsza obserwacja *M. paradoxus* w tej części Polski – dotychczas podawany był z Mazur, Śląska, Sudetów i Beskidów. Opisany gatunek został ujęty na „Czerwonej liście chrząszczy Górnego Śląska” (Kubisz et al. 1998) w kategorii R – rzadkie, definiowane w tej pracy jako gatunki z natury rzadkie, zarówno w skali krajowej, jak i lokalnej.

Okaz dowodowy *M. paradoxus* znajduje się w zbiorze autorów.